Europese Stichting tot verbetering van de levens- en arbeidsomstandigheden

Gezondheid en welzijn op het werk: een rapport gebaseerd op de vijfde Europese enquête naar de arbeidsomstandigheden

Samenvatting

Inleiding

Gezondheid en welzijn vormen belangrijke aspecten van de beleidsdiscussie over de manier waarop de levens van mensen in de maatschappij kunnen worden verbeterd. Gezondheid en welzijn hebben een intrinsieke waarde en zijn, vanwege hun rechtstreekse verband met onderwerpen als de participatie aan het arbeidsproces, productiviteit en duurzaamheid, van fundamenteel belang voor het concept van de vooruitgang van mensen en het functioneren van de maatschappij. In dit verslag wordt de relatie onderzocht tussen werk, gezondheid en welzijn, op basis van de bevindingen van de vijfde Europese enquête naar de arbeidsomstandigheden (EWCS).

Werk is essentieel voor het welzijn van een individu, aangezien het een inkomen biedt en daarnaast een middel is om in bredere zin vooruitgang te boeken op maatschappelijk vlak. Werk en welzijn zijn nauw met elkaar verbonden, zodat de goede of slechte kwaliteit van arbeidsomstandigheden een direct effect heeft op de kwaliteit van leven van een individu. Werk heeft daarnaast veel invloed op de gezondheid; dit heeft te maken met specifieke risicofactoren op de werkplek die kunnen leiden tot letsel en beroepsziekten, werkgerelateerde ziekten of gevolgen voor de gezondheid op de lange termijn.

Beleidscontext

Gezondheid en welzijn op het werk zijn belangrijke elementen van de algemene Europa 2020-strategie voor groei, concurrentievermogen en duurzame ontwikkeling. Een gezonde economie bereik je alleen met een gezonde bevolking. Is de bevolking niet gezond, dan leveren werkgevers in op arbeidsproductiviteit en burgers op een potentiële lange levensduur en kwaliteit van leven. Iets wat des te belangrijker is gezien de vergrijzing van de Europese bevolking.

Het behoud van ieders recht op werk en de garantie dat mensen met verschillende gezondheidsniveaus betaald werk kunnen doen, waren doelstellingen die de EU-lidstaten in zowel de Lissabon- als de Europa 2020-strategieën hebben opgenomen. De wetgeving en beleidsmaatregelen die voortvloeien uit de Europese Verdragen erkennen het belang van het behoud van de gezondheid en veiligheid van werkenden, en van het behoud van hun welzijn. Richtlijn 89/391/EEG betreffende de tenuitvoerlegging van maatregelen ter bevordering van de verbetering van de veiligheid en de gezondheid van de werknemers op het werk stelt dat het werk moet worden aangepast aan de mens, en niet andersom.

Er gaat steeds meer aandacht uit naar depressie en arbeidsgerelateerde stress, aangezien deze kunnen leiden tot een lager welzijnsniveau en uiteindelijk kunnen resulteren in het onvermogen te werken. In 2004 hebben de sociale partners op EU-niveau een Europese Raamovereenkomst over stress op het werk gesloten om problemen in verband met stress op de werkvloer te identificeren, te voorkomen en te beheren. In 2008 heeft de Europese Commissie samen met relevante sociale partners en belanghebbenden het Europees pact voor geestelijke gezondheid en welzijn ondertekend, dat de nadruk legt op het belang van geestelijke gezondheid en welzijn voor een sterk en concurrerend Europa.

Hoofdconclusies

- 2,5% van de Europese werkenden zegt een slechte algemene gezondheid te hebben, terwijl 47% melding maakt van meer dan twee gezondheidsproblemen, waarbij sprake is van een sterk verband tussen de fysieke en geestelijke aspecten.

- In totaal vertrouwt 60% van de werkenden die verklaren een goede tot zeer goede gezondheid te hebben, erop dat zij op hun zestigste nog in staat zullen zijn hetzelfde werk te doen, maar dit percentage ligt veel lager bij mensen met een slechte gezondheid.

- Er is een sterke en positieve relatie tussen banenkwaliteit en welzijn. Van de vele aspecten van banenkwaliteit hebben de intrinsieke banenkwaliteit en werkgelegenheidsperspectieven (baanzekerheid, carrièremogelijkheden, contractkwaliteit) de sterkste invloed op het welzijn. Naarmate de banenkwaliteit afneemt, ontstaat er een aanzienlijk grotere variabiliteit in welzijn: wanneer omstandigheden voor wat betreft de banenkwaliteit verslechteren, ontstaan er grote

verschillen in het vermogen om daarmee om te gaan.

- Ongeschoolde werknemers en mensen die in het vervoer, de horeca en de industrie werkzaam zijn, maken melding van zeer veeleisende werksituaties en onvoldoende greep op hun werk. Mensen die onder een dergelijke 'hoogspanning' werken, melden het laagste welzijnsniveau. Sociale ondersteuning van collega's is de belangrijkste factor die mensen helpt met spanning om te gaan.

- Tot de indicatoren die het meest worden geassocieerd met een slechte gezondheid/slecht welzijn, behoren atypische/variabele werktijden, storende onderbrekingen, blootstelling aan herstructurering, omgevingsrisico's en baanonzekerheid. Een positieve invloed hebben belangrijke beschermende factoren als ondersteuning, 'beloningen' (het gevoel dat men eerlijk wordt beloond en vooruitzichten heeft op een volgende stap in de carrière) en vaardigheden.

- Werkenden in het vervoer en in de bouw zijn onderworpen aan de meest kwalijke aspecten van de psychosociale arbeidsomgeving. Ook arbeidspositie en sekse hebben een belangrijke invloed.

- Bij toepassing van de geestelijkwelzijnsindex (WHO-5) die door de Wereldgezondheidsorganisatie is ontworpen als maat voor emotioneel en psychologisch welzijn, maakt 23% van de werkenden in Europa melding van een laag niveau van welbevinden, wat inhoudt dat zij zouden moeten worden onderzocht op depressie, en is het van 6% waarschijnlijk dat ze aan een depressie lijden. Vrouwen scoren op deze index lager dan mannen.

- Zo'n 40% van de werkenden in Europa geeft aan zich wel eens ziek te hebben gemeld op het werk. Dit percentage ligt aanzienlijk hoger bij een hogere baanzekerheid/baanbescherming, wat duidt op mogelijk opportunistisch gedrag onder werkenden. Het aantal ziekmeldingen neemt ook toe wanneer een lager welzijnsniveau op het werk wordt veroorzaakt door psychosociale factoren (pesten, discriminatie, emotionele eisen).

- 41% van de mannen en 45% van de vrouwen gaf aan in de afgelopen twaalf maanden ten minste één dag te hebben gewerkt hoewel ze op dat moment ziek waren ('presenteïsme'). Dit fenomeen doet zich vaker voor onder hoogopgeleide, uitermate toegewijde kantoormedewerkers met een grote autonomie en betrokkenheid bij hun werk. Het positieve verband dat wordt waargenomen bij werknemers die zijn blootgesteld aan intensieve arbeid, verbaal geweld of discriminatie, omgang met chemicaliën, onaangename houdingen en ploegendiensten, lijkt erop te wijzen dat presenteïsme ook toeneemt als gevolg van verscheidene ongunstige arbeidsomstandigheden.

Beleidsadviezen

- Beleidsmaatregelen die gericht zijn op de gezondheid, het welzijn en de veiligheid van werkenden, kunnen een belangrijk effect hebben als de nadruk wordt gelegd op arbeidskwaliteit, de psychosociale arbeidsomgeving en organisatorische factoren.

- Arbeidskwaliteit wordt beschouwd als een belangrijk element voor werkenden dat een grote invloed uitoefent op hun welbevinden. Een slechte banenkwaliteit leidt tot zorgwekkend lage niveaus van welbevinden voor mensen die minder goed in staat zijn daarmee om te gaan. Het beleid zou zich niet slechts moeten richten op de gemiddelde relatie tussen werk en welzijn, maar op een reeks individuele situaties.

- Lichamelijke en geestelijke gezondheid en arbeidsveiligheid vertonen een zwakke relatie met traditionele aspecten die het debat normaal gesproken richting geven, zoals bedrijfstak, bedrijfsomvang of zelfs arbeidscontract. De belangrijkste splitsing doet zich voor tussen beroepen waarin handarbeid wordt verricht en beroepen waarin geen handarbeid wordt verricht; de belangrijkste verbanden moeten worden gezocht in de psychosociale arbeidsomgeving en bepalende organisatorische factoren. Wanneer deze eenmaal in ogenschouw zijn genomen, raken over het algemeen zelfs verschillen tussen landen uit het zicht.

- Wat betreft de psychosociale arbeidsomgeving en organisatorische factoren, zou het beleid zich ook moeten richten op het grote aantal individuele situaties: laaggekwalificeerde handarbeiders zullen waarschijnlijk het meest profiteren van verbeteringen in hun arbeidstaak en van een meer ondersteunende arbeidsomgeving.

- Een laag welbevinden en een slechte gezondheid brengen hoge maatschappelijke kosten mee in termen van absenteïsme en presenteïsme. De rol die arbeidsomstandigheden spelen, gaat verder dan het verband dat deze hebben met gezondheid en welzijn: goede arbeidsomstandigheden werken niet alleen een betere gezondheid in de hand, maar ook minder opportunistisch gedrag als het gaat om absenteïsme, en minder presenteïsme.

Aanvullende informatie

Het verslag *Health and well-being at work: A report based on the fifth European Working Conditions Survey*, is beschikbaar op http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1302.htm

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Agnès Parent-Thirion, onderzoeksleider, via apt@eurofound.europa.eu